

Ředitel ND: Ondřej Černý

Šéf činohry ND: Michal Dočekal

TISKOVÁ ZPRÁVA

William Shakespeare

KUPEC BENÁTSKÝ

Překlad: Martin Hilský

PREMIÉRA 12. LISTOPADU 2009 VE STAVOVSKÉM DIVADLE

KUPEC BENÁTSKÝ

William Shakespeare

PŘEKLAD: **MARTIN HILSKÝ**

REŽIE: **MARTIN ČIČVÁK**

SCÉNA: **HANS HOFFER**

KOSTÝMY: **MARIJA HAVRAN**

DRAMATURGIE: **DARIA ULLRICOVÁ**

HUDBA: **PETR KOFROŇ**

ANTONIO: **IGOR BAREŠ**

SHYLOCK: **JIRÍ ŠTĚPNIČKA**

BASSANIO: **JAN HÁJEK**

GRAZIANO: **JAN DOLANSKÝ**

SALERIO: **VOJTĚCH KOTEK j. h.**

SOLANIO: **JAN MEDUNA j. h.**

LORENZO: **LUKÁŠ KRÁL j. h. / JAKUB PRACHAŘ j. h.**

TUBAL: **RUDOLF STÄRZ**

LANCELOT: **PETR MOTLOCH**

STARÝ GOBBO: **BRONISLAV POLOCZEK**

PORCIE: **LUCIE ŽÁČKOVÁ**

NERISSA: **LADA JELÍNKOVÁ j. h.**

JESSIKA: **PAVLA BERETOVÁ**

DÓŽE: **OLDŘICH VLČEK**

PRINC MAROCKÝ: **PAUL AMERICAN j. h.**

PRINC ARAGONSKÝ: **ALEXANDR MINAJEV j. h.**

FONETICKÁ SPOLUPRÁCE: **PhDr. ZDENA PALKOVÁ** ASISTENTKA REŽIE: **MARIKA SKOPALOVÁ**

INSPICIENT: **DAVID RŮŽIČKA** NÁPOVĚDA: **ALENA KUBEČKOVÁ**

PREMIÉRA: 12. LISTOPADU 2009 VE STAVOVSKÉM DIVADLE

Málokterá Shakespearova hra bývá pokládána za tak výkladově problematickou jako Kupec benátský. Přestože je pojmenována po kupci Antoniovi, každý si ji spojuje především s postavou Šajloka. Jeho libra masa, kterou neúprosně vymáhá právě na Antoniovi, se stala příslovecnou, a nese v sobě obraz nelítostně krutého, z humanistického pohledu necivilizovaného, vymáhání smlouvy. Mnohými teatrology už byl vyjádřen názor, že tato hra je alespoň potencionálně antisemitistická. Žid je krutý, žid má být napálen. Samozřejmě, že bývají ve stejných studiích okamžitě jmenovány i důvody, které toto nebezpečí textu zmírňují, ne-li eliminují. Postavu Šajloka obdařil dramatik takovou mírou vášně a takovou silou emocí, že namísto abychom se mu pouze smáli a bezebytku fandili jeho protivníkům, dokáže vzbudit náš soucit.

Kupec benátský nebývá inscenován příliš často, jde totiž o hru mimořádně interpretačně obtížnou, a to nejen kvůli postavě Šajloka. Ve hře se střetávají tři světy, každý z nich má své vlastní normy a pravidla. Obchodní svět Benátek, starozákonní svět Šajlokův a Porciin pohádkový Belmont, ty světy jako by byly nepropustné a existovaly paralelně vedle sebe. Můžeme je chápat jako tři rozdílné civilizace. A při jejich střetu dochází ke konfliktům

Tři „hlavní postavy“ jednotlivých pásem Antonio, Šajlok, Porcie se střetnou v soudním sporu, který je jádrem hry. Jde o to, má-li Žid Šajlok právo na svou libru masa?. Většina z nás by jistě odpověděla, že nikoli, protože žádat něco tak odporného, se prostě nedělá. Je to všem složitější. Historici práva, kteří se hrou také zabývají, dokládají, že ve starých římských zákonících skutečně existovala alternativa, ručit údy vlastního těla. Toto právo tedy pozitivně v historii evropské kultury existovalo, i když nebylo prakticky aplikováno. Šajlok žádá svou sankční cenu oprávněně, a pro benátský stát, který zakládá svou prosperitu na volném obchodu, by bylo skutečně velmi nepříjemné a důvěryhodnost ohrožující, kdyby právě obchodní smlouvy nebyly vymahatelné. Šajlokův spor má skutečně reálný základ, není pouze básnickou licencí. K čemu se tedy přiklonit? Je možné vymáhat právo vždy zcela důsledně, padni komu padni? Svět, v kterém se dá žít, v kterém panuje spravedlnost ve vyšším slova smyslu, má přeci zapotřebí i milosrdenství. V tomto smyslu lze chápat spor o pojetí práva a spravedlnosti v Kupci benátském za období „dramatické tenze“ mezi Starým a Novým zákonem. Křesťanský svět zakládá už po staletí hrdo (protivníci by řekli pýchu) na své hodnoty právě na milosrdenství a odpuštění. Shakespeare by si ovšem by ovšem nebyl dramatickým géniem, kdyby jeho zápletky nebyly ještě složitější než sebevznešeněji znějící myšlenky. Jeho hry jsou plny paradoxů, které se řetězí. Je totiž daleko lehčí o milosrdenství mluvit než milosrdným skutečně být. Šajlok zapomněl, že svou libru masa může dostat jedině bez prolití jediné kapky krve. Spor soudní přeroste v případ trestní, protože Šajlok ukládá křesťanovi o život. Ze žalujícího se stává obžalovaný. Ať už se Shakespeare chtěl ostrakizovanému Šajlokovu vysmát nebo ne, faktem zůstává, že soud který je nad ním veden je velmi podivný. Soudí ho někdo, kdo by ho soudit neměl a kdo je na výsledku procesu dokonce osobně zainteresován. Takový proces by musel být prohlášen za neplatný. (Mohla by zaznít námitka, že průběh procesu je pouze básnickou licencí, že jde jen o hru, která nemá s realitou nic společného.

V mnoha hrách tomu tak skutečně je, chtění autora se míjí s realitou. Ne však u autorů výjimečných, tam je vše nutno bát jako pravdivé a skutečné.) Můžeme se tedy ptát: Je možné používat „špinavé“ prostředky k „dobrým“ cílům? Rozhlédneme-li se po současném světě, naší vyspělé civilizaci, odpověď není zdaleka jednoznačná.

Otázek, který Kupec benátský vzbuzuje je mnoho, je to hra nesmírně lákavá. A ukazuje, že její zařazení na dramaturgický plán bylo prozíravé, protože její otevírající situace je nadmíru aktuální. Strhla se bouře, lodě obchodníka Antonia obtížené nákladem se nevracejí, osud investic je nejistý, lze očekávat problémy, konflikty, spory.

Daria Ullrichová

Název

Titul prvního kvartového vydání z roku 1600 zněl: „Převýborný příběh Kupce benátského, v němž nad pomýšlení krutý Žid Shylock řečenému Kupci vyřízne libru masa z těla a Porcie je získána volbou tří skříněk, jak vícekrát byla hrán Společností lorda komořího. Napsal William Shakespeare.“

Jak bylo v Shakespearově době zvykem, titul hry neobsahoval pouze název, ale také stručný popis obsahu hry, jehož smyslem bylo vzbudit ve čtenáři zájem – tato renesanční praxe odpovídala dnešním nakladatelským reklamám na obalu či záložce knihy.

Libra masa

Žádat libru lidského masa a začlenit takový požadavek do dlužního úpisu je, nazíráno z moderního hlediska, zvrácené a nelidské. Shylock si žádá lidskou oběť a v soudní scéně Kupce benátského se na jevišti odehrává obětní rituál, jehož krvavé vyvrcholení až na poslední chvíli odvrátí Porcie jako jakási *dea ex machina*. Motiv libry masa lze vidět jako specifickou verzi rituální vraždy, která byla neodmyslitelnou součástí stereotypu Žida.

Vyřezávání kusů masa z lidského těla (při němž nechybí ani váhy, na nichž se maso váží) je rovněž součástí indického příběhu vyprávěného v *Mahábháratě* (300 př. n. l), ale Shakespeare nemusel chodit pro inspiraci tak daleko. Podobnou praxi znalo i římské právo, podle něhož mohl být dlužník v případě nesplacení úpisu rozčtvrcen. Historikové římského práva připouštějí, že k tomuto drastickému kroku se nepřistupovalo příliš často (přesvědčivě není dokázán ani jediný případ), nicméně již to, že takový zákon dlouhá léta platil, je pozoruhodné. I v době, kdy Dvanáct tabulek římského práva již nahradil liberálnější právní kodex, přežívaly kulturní ozvěny této praxe v mnoha podobách. Eumolpus na konci Petroniova *Satyrikonu* sděluje v poslední vůli všem, kdo po něm budou dědit peníze, že musejí rozkrájet jeho tělo na malé kousky a veřejně je sníst, jinak nebudou mít na dědictví právo.

Germáni (podle Tacita) běžně nabízeli a přijímali jako ručení úpisů nos, ruku, oko, ucho nebo nohu. V Kolíně nad Rýnem byla roku 1213 uzavřena smlouva, v níž se dlužník zaručil za dlužnou

částku vlastní hlavou, a v janovském archivu je smlouva z roku 1279, podepsaná notářem Pietrem Bargonem, podle níž byl věřitel Jacobus v případě nesplacení dluhu do stanovené doby oprávněn dlužníci (sicilské ženě Cerasii) uříznout nos, ruku nebo nohu. K podobným věcem docházelo někdy i v Shakespearově době.

Motiv libry masa se poprvé vyskytuje v příběhu Johanese de Alta Silvy (přibližně z roku 1200), zveršovaném francouzským truvérem Herberzem roku 1210. Věřitel zde není Žid, ale bývalý nevolník, kterému kdysi jeho pán (nynější dlužník) vážně ublížil (v návalu hněvu mu usekl nohu). Úpis stanoví, že v případě nesplacení dluhu může věřitel vyříznout dlužníkovi libru masa z těla. Když věřitel tuto podmínku úpisu soudně vymáhá, dostaví se k soudu dlužníkova žena a v převlečení varuje věřitele, že musí vyříznout přesně libru masa, to jest ani o gram méně nebo více.

V anglické verzi básně *Běh světa* (Cursor Mundi, 1290) vyžaduje věřitel od dlužníka takový kus jeho těla, který by se rovnal váze dlužného zlata. Tento příběh se *Kupci benátskému* blíží ve dvou důležitých motivech: věřitel je v něm (na rozdíl od předchozích verzí) Žid, a když chce uříznout svému dlužníkovi nejdřív ruku, pak jazyk, nos a další části těla, zabrání mu v tom soudci podmínkou, že přitom nesmí prolít jedinou kapku krve. Na rozdíl od Shylocka však zůstává v této básni věřitelova krutost bez motivu. Varianta masa vyříznutého z dlužníka těla se objevuje rovněž v anglické verzi *Činů Římanů* (Gesta Romanorum) ze čtrnáctého století, v tureckých a perských příbězích, v anglické baladě *Severní pán* (The Northern Lord), v příběhu Anthonyho Mundaye *Zelauto* (1580) a v mnoha příbězích německých.

Martin Hilský

(nezkrácenou verzi otiskneme v divadelním programu k inscenaci)

Nejbližší tiskové konference:

11. 11. 2009 14:30 Nová scéna
– Programace NS, Laterna Magika, Inscenace činohry na NS

Nejbližší premiéry činohry:

10. 12. 2009 19:00 Národní divadlo
Bertolt Brecht / Kurt Weill: ŽEBRÁCKÁ OPERA

16. 1. 2010 19:30 Nová Scéna
Samuel Beckett: ČEKÁNÍ NA GODOTA

Kontakt pro média:

Tomáš Staněk, public relations činohry,
tel: 224 902 126, mobil: 605 207 249,
e-mail: t.stanek@narodni-divadlo.cz

www.narodni-divadlo.cz

GENERÁLNÍ PARTNER
NÁRODNÍHO DIVADLA

PARTNEŘI NÁRODNÍHO DIVADLA

PARTNER INSCENACÍ NÁRODNÍHO DIVADLA

PARTNER ČINOHRY NÁRODNÍHO DIVADLA

MECENÁŠI NÁRODNÍHO DIVADLA

KOLOWRAT KRAKOVŠTÍ

Národní divadlo děkuje JUDr. Dominice Kolowrat-Krakovské,
Maximilianu Kolowrat-Krakovskému a Francesce Kolowrat-Krakovské
za nezištnou a štědrnou podporu.

Dr. Dadja Altenburg - Kohl

PARTNER PROJEKTU

